pyhä evankelista Luukas

18.10.

Kuva: Pixabay/ falco

Pyhä evankelista Luukas oli lääkäri ja taiteilija. Hän oli yksi seitsemästäkymmenestä apostolista ja apostoli Paavalin työtoveri. Uudessa testamentissa on paitsi hänen todistuksensa Kristuksesta, myös Apostolien tekojen kirja, jonka kirjoittaja hän myös on. Apostolien tekojen kirjaan evankelista Luukas on tallentanut todistuksensa alkukirkon elämästä ja apostolien lähetysmatkoista.

Pyhä apostoli ja evankelista Luukas - Suomen ortodoksinen kirkko

Luukas Evankelista – Ortodoksi.net

Apostolien teot – Ortodoksi.net

Luukkaanmessun harkämarkkinat, hapankakkuset ja sienet

Brittein saarilla järjestettiin Luukkaanmessuna (eng. Lukismas) Luukkaanmarkkinoita, jotka olivat härkämarkkinat. Naiset valmistivat härkämarkkinoille hapankakkusia (Sour Cakes). Niiden valmistus aloitettiin reilua viikkoa ennen Luukkaanmessua fermentoimalla kauraa. Kaura sekoitettiin lämpimään veteen, kunnes se happani. Taikinan tekeytymispaikka merkattiin pyhitetyksi alueeksi, jolle ei saanut mennä – tämä on epäilemättä ollut keino pitää lasten sormet pois taikinavadista.

Valmis taikina maustettiin sokerilla, aniksella ja kanelilla. Hapankakkuset leivottiin pimeän tultua ja niiden leipominen oli ikivanha rituaali, jossa paistaja oli kuningatar ja muut hänen neitojaan. Kakut paistettiin avotulella.

Kuva: Pixabay/ Didgeman

Luukkaanmessuna järjestettiin Luukkaanmarkkinoita, jotka olivat härkämarkkinat.

Perinteinen Luukkaanmessun ruoka on sienet, sillä lokakuu on sienien satokautta.

Vinkit Luukkaan päivän viettoon kotona:

Kerää ja/tai syö sieniä. Helppo sienipiirakka | Myllyn Paras

Leivo ja nauti kaura-hapanjuurileipää tai kaurakeksejä.

Värityskuva evankelista Luukkaasta ja härästä

Palapeli apostoli Luukkaasta: Ortoboxi.fi - Palapeli

Ikonitaiteessa neljän kanonisen evankeliumin kirjoittajat on kuvattu kukin oman symbolisen hahmon kanssa. Enkeli kuvaa evankelista Matteusta (muistopäivä 16.11.) leijona evankelista Markusta (muistopäivä 25.4.) ja kotka evankelista Johannesta (muistopäivät 26.9. ja 8.5.) Evankelista Luukkaan attribuutti on härkä.

Neljä evankelistaa on kuvattu alttarin pyhiin oviin. Kuvassa Tallinnan ukrainalaiskatolisen kirkon pyhät ovet.

Kaikkien pyhien parantajien juhla

Ekumeenisen patriarkaatin Pyhä Synodi on asettanut 17.10. ja 18.10. lähimmäksi osuvan sunnuntain pyhien palkattaparantajien ja pyhän apostoli Luukkaan yhteiseksi juhlaksi. Juhlan tarkoitus on alleviivata tieteen ihmiskunnan hyväksi tekemää työtä ja osoittaa kiitollisuutta tieteen saavutuksista, erityisesti lääketieteen saralla.

Juhla asetettiin vuosien 2020–21 koronapandemian jälkeen. Pandemia synnytti uudenlaista vastakkainasettelua tieteen ja uskon väillä, mikä ilmeni mm. voimakkaana rokotevastaisuutena. Tieteen ja uskon vastakkainasettelussa sinänsä ei ole mitään uutta, vaan se ottaa kaikkina aikoina uusia muotoja. Uuden juhlan tarkoitus on meidän ajassamme korostaa kirkon näkemystä tällaisen vastakkainasettelun epätarkoituksenmukaisuudesta ja ennen kaikkea siitä, että teologisesti se on vailla pohjaa.

Tieteen ja erityisesti lääketieteen arvostuksella on kirkossa pitkät perinteet. Maailman elämän edestä -asiakirjassa tämä muotoiltiin seuraavasti:

Kirkko on tunnustanut jo varhain parantamisen palvelutehtävän pyhäksi ja aidoksi osallistumiseksi Jumalan työhön. Ja juuri lääketieteen alalla teknologista kehitystä tutkitaan ja toivotaan kiihkeämmin kuin muulla ihmiselämän osa-alueella. Vaikeisiinkin sairauksiin keksityt lääkkeet, antibiootit, rokotukset ja terapiat ovat erityisen kunniakkaita ihmisen luomisvoiman saavutuksia, ja siten myös erityisen arvokkaita lahjoja Jumalalta. (Maailman elämän edestä, §69)

Suomen ortodoksisen kirkon piispainkokous päätti 13.10.2021 pidetyssä istunnossaan, että juhlaa aletaan viettää kirkossamme vuosittain.

Tiede ja uskonto ovat molemmat kiinnostuneet totuudesta.
Molemmat tutkivat Jumalan kädenjälkeä ihmisessä ja luomakunnassa.
Vaikka sekulaari tiede lähestyy tätä tehtävää eri kulmasta,
on sen päämäärä kuitenkin sama: totuus.
Ja kaikki, mikä on totta, on myös kaunista ja hyvää.

Minä ole tie, totuus ja elämä. (Joh. 14:6)

Kuva: Pixabay/ Joko_Narimo

Ortodoksisella kirkolla ei ole kiinnostusta osallistua yksinkertaistavien filosofioiden väliseen vihanpitoon, eikä varsinkaan historiallista lukutaidottomuutta osoittavaan kertomukseen ikiaikaisesta tieteellisen ajattelun ja uskon välisestä konfliktista. **Kristittyjen tulisi iloita kaikkien tieteiden edistyksestä sekä riemuiten oppia niistä, edistää tieteellistä koulutusta ja ajaa julkista ja yksityistä rahoitusta tukemaan asianmukaista ja tarpeellista tieteellistä tutkimusta**. Erityisesti oman aikamme ekologisen kriisin edessä meidän on koottava yhteen kaikki tieteellisen tutkimuksen ja teorian voimavarat päästäksemme yhä syvemmin perille maailmastamme ja löytääksemme yhä tehokkaampia keinoja kaikille yhteisten vaarojen välttämiseksi. **Kirkon silmissä kaikki, mikä osallistuu koko ihmiskunnan ja luomakunnan hyvinvoinnin rakentamiseen on jo kokonaisuutena ylistyksen arvoista**, ja kirkko rohkaisee alati oman alansa tutkijoita omistamaan parhaimmat kykynsä kaikkialla kärsimyksen lievittämiseksi. Näihin asioihin kuuluvat muun muassa uusien teknologioiden kehittäminen puhtaan veden saamiseksi sitä tarvitseville alueille, maaperän köyhtymisen ja viljelykasvien tuhon estäminen, satojen kantavuuden ja määrien kasvattaminen ja niin edelleen. **Kirkko rohkaisee myös uskovaisia olemaan kiitollisia, ja hyväksymään, tieteen löydökset, vaikka ne joskus saattaisivat pakottaa heidät arvioimaan uudelleen käsityksiään historiasta tai kosmisen todellisuuden rakenteista. Tieteellinen tiedonjano kumpuaa samasta lähteestä kuin uskon kaipaus astua yhä syvemmälle Jumalan mysteeriin.**

Maailman elämän edestä, §71

Pyhät palkattaparantajat

17.10. vietetään pyhien palkattaparantajien Kosmas ja Damianos Arabialaisten muistopäivää.

Kosmas ja Damianos -nimisiä palkattaparantajia on kirkkokalenterissa kolme paria!

17.10. vietetään pyhien palkattaparantajien Kosmas ja Damianos Arabilaisten muistoa.
1.11. vietetään pyhien palkattaparantajien Kosmas ja Damianos Vähäaasialaisten muistoa.
1.7. vietetään pyhien palkattaparantajien Kosmas ja Damianos Roomalaisten muistoa.

Palkattaparantajat ovat kirkon pyhiä, joilla oli lääkitsemisen ja parantamisen armolahja. Ikoneissa heidät usein kuvataan lääkerasian ja -lusikan kanssa. Palkattaparantajien toimintaan liitetään monia ihmeitä, mutta usein he paransivat ihmisiä myös perinteisen lääketieteen keinoin. Tosin tätä itsessään voi myös pitää ihmeenä, onhan lääkekin Jumalan lahja.

Kristus itse oli palkattaparantaja. Sanalla, kosketuksella ja aineella hän paransi ihmisten sielun, mielen ja ruumiin vaivoja. Kristuksen parantamisihmeet olivat merkkejä Jumalan valtakunnasta.

Tunnetuin palkattaparantaja on eittämättä pyhä Panteleimon (ks. 27.7.)

Kuva: Ortoboxi

Evankelista Luukas oli ensimmäinen ikonimaalari

Perimätieto kertoo, että evankelista Luukas maalasi kuvan Jumalansynnyttäjästä tämän vielä eläessä. Tästä syystä kirkon perinteessä evankelista Luukasta kunnioitetaan myös ensimmäisenä ikonimaalarina.

Lisää ikoneista, ks. suuri paasto, ortodoksisuuden sunnuntai ja 16.8.

Ikoni ortodoksisessa kodissa, ks. 1.1.

Ortodoksisen perinteen mukainen ikonimaalaus on muotoon sidottua ja kurinalaista. Sitä voisi kuvailla kilvoittelumuodoksi. Kuva maalataan pyhän ja Jumalan kunniaksi, ja taiteilija pyrkii häivyttämään oman itsensä. Tästä syystä ikonia ei perinteisesti signeerata. Sanotaan myös, ettei itse maalatun ikonin edessä tulisi rukoilla, jottei huomio kiinnity oman työn ansioihin ja puutteisiin.

Ikonimaalauksen tyylit ja tekniikat ovat moninaiset. Tavallisin on temperatekniikka, jossa käytetään luonnonvärejä ja esimerkiksi kananmunaa, vodkaa ja etikkaa. Myös öljyvärejä käytetään, minkä lisäksi ikoneita tehdään mosaiikkeina, metallista, kivestä ja lasista. Suoraan seinään tai kiinnitettävälle tapetille maalattu ikoni on fresko.

Jumalanäidin kolme yleisintä ikonityyppiä

Jumalansynnyttäjän kolme yleisintä ikonityyppiä ovat Hellyyden Jumalanäiti, Tiennäyttäjä ja Jumalanäidin Ennusmerkki.

Jumalansynnyttäjän ikonit – Ortodoksi.net

Hellyyden Jumalanäiti (kreik. Ἐλεούσα, Eleousa) kuvaa Jumalan Pojan ja Jumalan Äidin välistä hellyyttä. Äiti ja lapsi ovat kuvattu poski poskea vasten.

Jumalanäidin Ennusmerkki -ikonityyppi on kreikaksi Orantti, rukoilija, ja kirkkoslaaviksi Znamenija, merkki. Ikonissa Jumalanäidin kädet ovat aktiivisessa rukousasennossa ja Kristus on kuvattu hänen kohtuunsa.

Tiennäyttäjä (kreik. Οδηγήτρια, Hodigitria) on ikonityyppi, joka kuvaa Jumalanäidin roolia esirukoilijana. Kristus on Tie, jota Jumalanäiti osoittaa meille.

Tihvinäläisen Jumalanäidin ikoni, ns. Tihvinskaja, on esimerkki Tiennäyttäjä-ikonityypistä. Tihvinskaja-juhlaa vietetään 26.6.

Jumalansynnyttäjän atribuutit ikonissa ovat kreikan kielen kirjaimet MP ΘY, sekä kolme tähteä.
MP ΘY on lyhenne sanoista Μήτηρ Θεού, Jumalan Äiti.
Tähdet Jumalanäidin otsalla ja hartioilla kuvaavat hänen ikuista neitsyyttään.

Tutustu Jumalanäidin ikonityyppeihin ja erilaisiin elementteihin tuunaamalla oma ikoni tässä hauskassa verkkopuuhassa. Ortoboxi.fi - Tuunaus

Mikä on ikoni?

Ikoni on kuvaksi puettu pelastussanoma. Se on ikkuna iankaikkisuuteen.

Ikonien kunnioittaminen on ortodoksista: ne ovat välttämättömiä ortodoksiselle rukouselämälle. Käsittämätön, kuvaamaton, selittämätön Jumala tuli lihaksi ja kuvattavaan muotoon. Ikoni kuvaakin Jumalan lihaksitulemisen todellisuutta.

Ikonin kautta osoitetaan kunnioitusta alkukuvalle. Palvonta kuuluu yksin Jumalalle

Dekalogin toinen käsky (2. Moos. 20:4–6) kieltää jumalankuvan eli idolin tekemisen. Idoli tarkoittaa epäjumalaa. Ikoni ei ole epäjumala, sillä emme palvo ikonia. Sen sijaan lähestymme Jumalaa ikonin kautta.

Ikoni on maalattua teologiaa. Se kuvaa hengellistä todellisuutta ja asioiden merkityksiä. Perspektiivi ja kompositio määräytyvät tärkeyden mukaan. Pakopiste on katsojassa (käänteisperspektiivi), jolloin katsoja muuttuu osallistujaksi.

Ikoni kuvaa Kristusta, Jumalansynnyttäjää, pyhiä ihmisiä, enkeleitä, tapahtumia ja kertomuksia. Se kuvaa iankaikkisuutta, ei hetkiä ajassa.

Sädekehä kuvaa luomatonta valoa ja on pyhyyden merkki.

Ikonin tulee sisältää kuvateksti, joka kertoo kuvan aiheen.

Ikonin aiheen tulisi olla sellainen, jolla on kirkkovuodessa muistopäivä. Freskot voivat sisältää muutakin ”kuvitusta”.

Monet freskoaiheet ovat yleistyneet ikoniaiheina. Esimerkiksi ikonit, joissa Adam nimeää eläimet tai Kristus siunaa lapsia, ovat tänä päivänä tyypillisiä ikoniaiheita, mutta kummallakaan ei ole omaa juhlaa kirkkovuoden aikana. Kristuksen vertaukset sopivat nekin mieluummin freskoiksi, kuin ikonin aiheeksi, sillä ikonin tulisi kuvata lihaksitullutta, aineellista todellisuutta.

Kuvan ikoniin on kuvattu tuhlaajapoikavertaus.

Kuva: Flickr/ Jim Forest

Ikoni pyhitetään ja se pyhittää

Ikoni on pyhityksen välikappale. Jumala toimii ihmisten, aineen ja pyhien esineiden kautta. Kirkon perinne tunteekin useita ns. ihmeitätekeviä ikoneita.

Ikonit usein siunataan käyttöön, mutta tämä ei ole välttämätöntä, sillä ikoni tulisi maalata rukoillessa, mikä pyhittää ikonin. Myös rukouskäytössä ikoni pyhittyy.

Ikoni siunataan vihmomalla se pyhitetyllä vedellä tai seisottamalla yön yli alttaripöydällä. Piispa voi myös voidella ikonin mirhavoiteella.

Ikonin hävittäminen

Kaikki pyhitetty tulee hävittää arvokkaasti. Ikonia ei siis tule hävittää roskien seassa. Tämä koskee yhtä lailla painokuvaikoneita, kuin käsinmaalattujakin ikoneita. Haasteena tänä päivänä on, että ikoneita painetaan suuria määriä esim. kortteina, tarroina ja niitä löytyy vaatteista, kasseista yms. Ikoni on kuitenkin kaikissa olosuhteissa elävän Jumalan ja hänen pyhiensä kuva, jota tulisi kohdella arvokkaasti.

Kun ikoni on vaurioitunut käyttökelvottomaksi, se tavanomaisesti hävitetään polttamalla. Tuhkatkin sirotellaan arvokkaaseen paikkaan, jossa niiden päältä ei kävellä.

Mirhavoide valmistetaan tulella, jossa poltetaan ikoneita.

Käytöstä poistetun ikonin voi myös haudata, tai muurata talon kivijalkaan tai perustuksiin. Joskus ikonit hävitettiin upottamalla ne vesistöön. Toisinaan niitä ”haudataan” myös ulkoalttareihin.

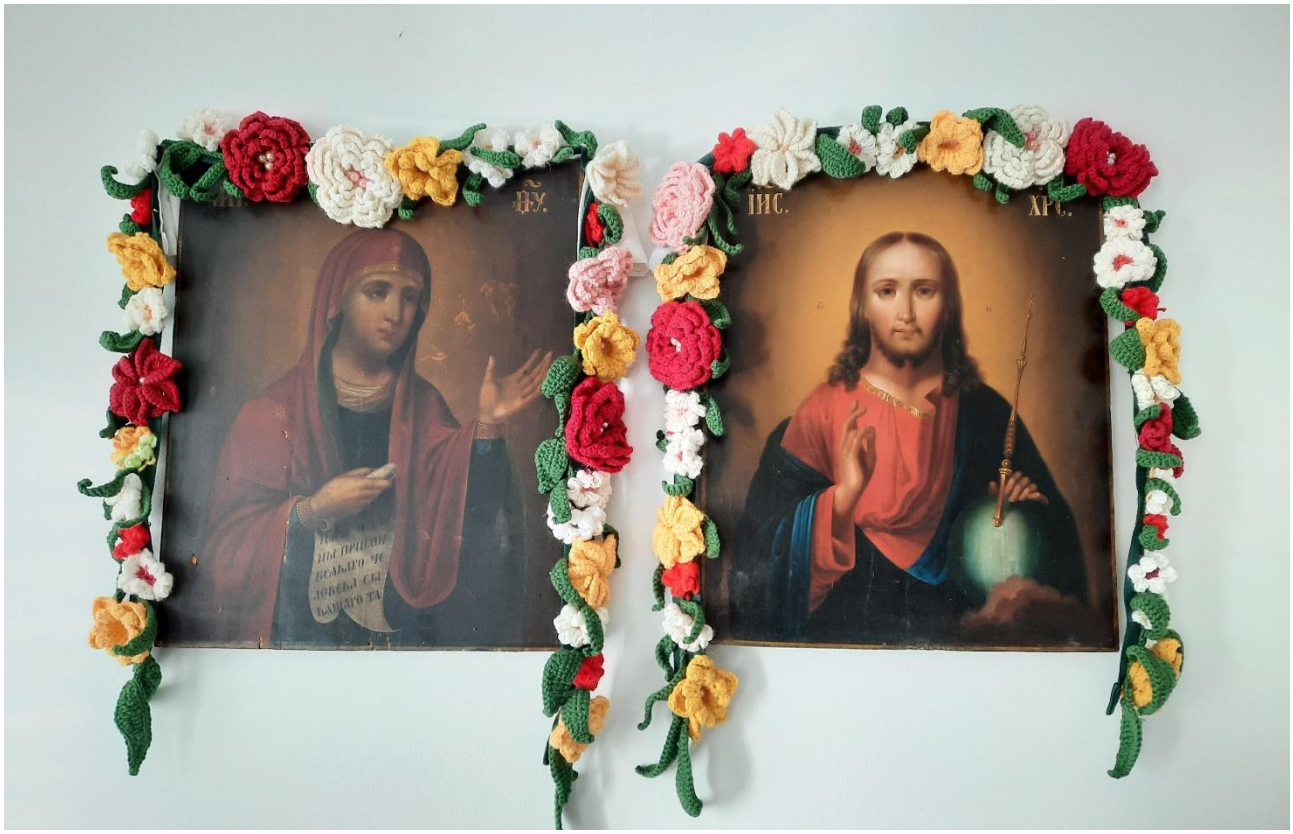

Tienvarren pienet pyhäköt voivat toimia myös vaurioituneiden ikoneiden loppusijoituspaikkana.

Kreikassa näitä pyhäkköjä kutsutaan pikku-ikonostaaseiksi, pikku-lampukoiksi tai kumarruspaikoiksi. Suomessa vastaava on matkamiehen risti.

Ikoni kulkee mukana läpi elämän

Ikoni on tyypillinen lahja, jolla siunataan kristittyä elämän merkittävissä nivelkohdissa, esim. kasteessa ja avioliittoon vihkimisessä. Ortodoksi myös kantaa ikonia mukanaan, etenkin lähtiessään pitkälle matkalle tai muuttaessaan. Ikoni on muistutus siitä, että Jumala on kanssamme. Myös viimeiselle matkalla, hauta-arkkuun, asetetaan vainajan rinnalle ikoni.

Vihki-ikoni on häälahja, jonka perinteisesti lahjoittavat vihittävien vanhemmat. Sillä siunataan vihittäviä heidän saapuessaan uuteen kotiinsa ja se asetetaan aviovuoteen ylle tai kotialttarille kunniapaikalle.

Ikoni tulisi aina sijoittaa sille varattuun, arvokkaaseen paikkaan, missä se ei kilpaile muiden esineiden kanssa. Periaatteessa se tulisi sijoittaa niin, että sitä katsoessa katse luodaan ylöspäin, mutta tämä ei ole ehdoton sääntö. Esimerkiksi lapsiperheessä voi ikoneita sijoittaa matalalle lasten kunnioitettavaksi.

Ikoni siunaa ortodoksisen kodin ja tekee Kristuksen, Jumalanäidin ja pyhät läsnä oleviksi.

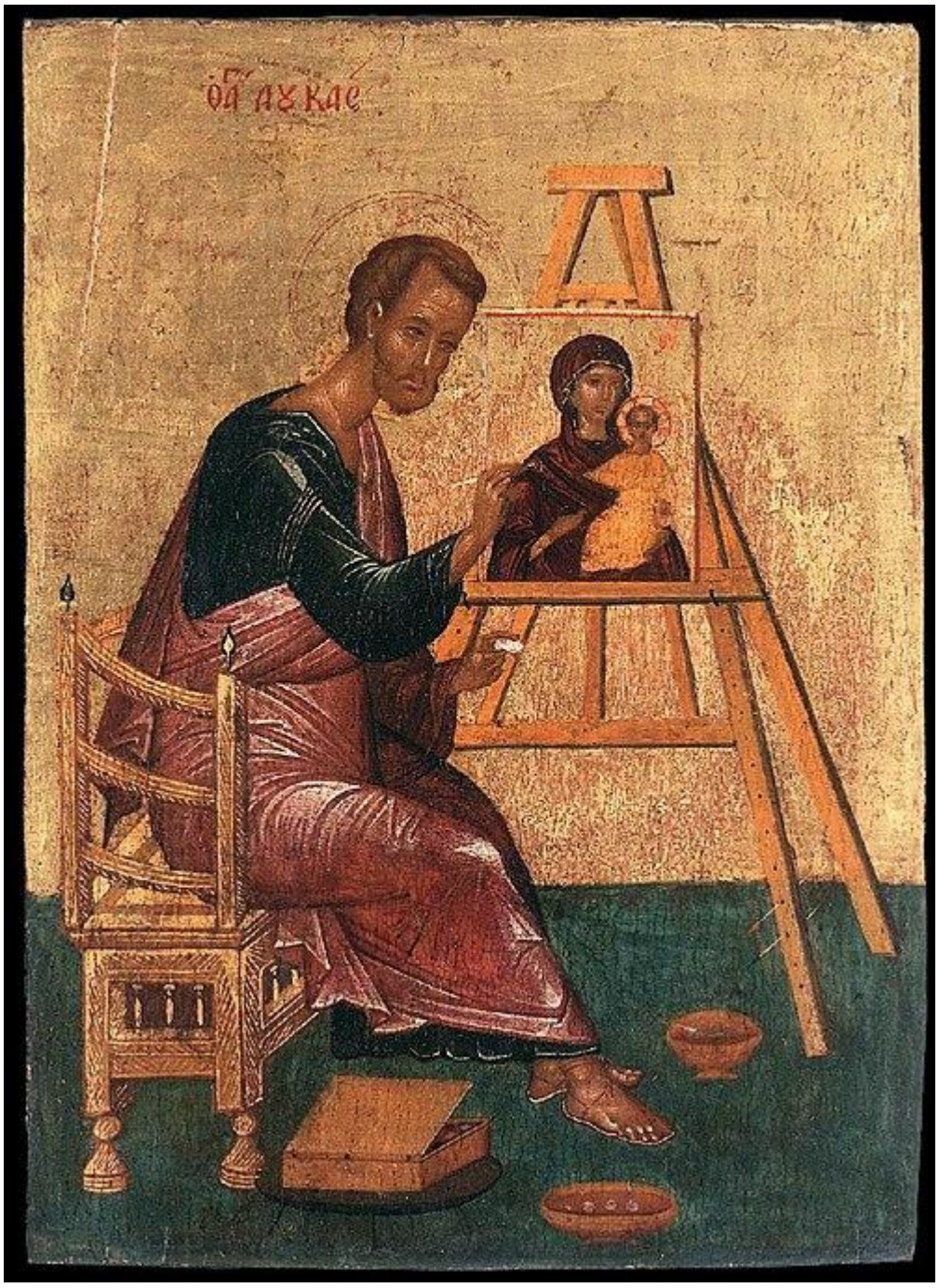
Ortodoksisuuden mitä, miksi, miten: Pyhä ikoni

Tällä muutaman minuutin videolla näet ikonimaalausprosessin alusta loppuun.

Ikonit - Suomen ortodoksinen kirkko

Ikoni – Ortodoksi.net

Ikonit ovat rukouksen ja pyhityksen välikappaleita | Elävä arkisto | Yle

Kuva: Wikimedia Commons/ Icon Museum Recklingshausen

Evankelista Luukas maalaamassa Jumalansynnyttäjä Tiennäyttäjä -ikonia

Vihkosen laati Maura Ihatsu

Kreditoimattomat kuvat Maura Ihatsu

Etukannen kuvassa ikonimaalausopettaja Liisa Holstin ja hänen oppilaansa työt